

Савенко Т. Д.

*Національна академія статистики, обліку та аудиту,
(Київ, Україна)*

Горюнова М. М.

*Національна академія статистики, обліку та аудиту,
(Київ, Україна)*

ПРИНЦИПИ ОБЛІКУ Й ПРОГНОЗУВАННЯ ТРУДНОЩІВ ПРИ НАВЧАННІ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ

Ефективність навчання іншомовної лексики (ІЛ) і формування лексичних навичок була, є і буде залишатися одним із актуальних методичних завдань, оскільки на початковому, основному, чи просунутому етапі навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі фахова лексика повсюдно розглядається як методико-педагогічна домінанта.

Як відзначає низка дослідників, з-поміж багатьох поширених методик навчання ІЛ і формування лексичних навичок однією з найперспективніших упродовж багатьох років є методика, запропонована В.Д. Борщовецькою (Борщовецька, 2004). Відома наукологиня О.М. Беляєва наголошує, що цінність цієї методики в тому, що на кожному з етапів навчання застосовуються когнітивні стратегії. Так, на першому етапі семантизації і первинного закріплення доцільно використовувати такі мнемонічні прийоми як парні асоціації, «словесні сім'ї» «слова-вішалки», групування за формальними ознаками, використання попереднього досвіду студентів, ключові слова. «За допомогою цих прийомів, – підкреслює дослідниця, – відбувається повідомлення знань про нові лексичні одиниці й закріплення в пам'яті студентів слухомовленнєвих і семантичних образів шляхом формування первинних лексичних умінь слововживання. На другому етапі – формування навички – необхідно застосовувати прийоми, які забезпечують утримання лексичних одиниць у пам'яті: використання попереднього досвіду студентів, а також запам'ятовування з опорою на «глибину мислення». На третьому етапі – вдосконалення навички – ефективні прийоми парних асоціацій і семантичного мапування *ibid.* Особливість розглянутої

методики в тому, що в кожному з етапів – семантизації і первинного закріплення, формування навички, вдосконалення навички – наявний підетап повторення. Доцільність включення цього етапу очевидна з огляду на те, що забування – це невід’ємний процес як діяльності пам’яті, так і навчальної діяльності» (Беляєва, 2021).

Орієнтація на забезпечення стійкого запам’ятовування неминує призводить до того, що підхід до опису навчального лексичного матеріалу не фрагментарно-ізолюваний, а системно-структурований та системо-функціональний. У свою чергу це означає, що слова розглядаються не як ізолюваний фрагмент мови, а як невід’ємний компонент єдиної цілісної лексики, як елемент, який знаходиться у різних зв’язках та відношеннях з іншими елементами лексичної системи, що необхідно враховувати зв’язки та відносини слів у мові з характером функціонування їх у мовленні.

Методична організація лексичних одиниць, яка заснована на обліку цих підходів, має забезпечити формування в іноземних студентів лексичних мікросистем, у які будуть ціле направлено включатися нові слова. Самостійно слухач не може встановити правила сполученості, граматичного оформлення та вживання слів. Він буде це робити, виходячи із правил і законів рідної мови. Відтак закономірно виникають помилки, які можна пояснити, з одного боку, незнанням законів мови, а з іншого – інтерференцією, тобто впливом рідної мови, яка нині справляє негативну функцію. Нині дослідники рекомендують активно використовувати такі, на їхнє переконання, провідні сучасні методи навчання іншомовної лексики як PPP-метод (Presentation – Practice - Production) та TBL-метод (Task-Based Learning). Ці методи репрезентують різні дидактичні концепції та реалізують різні рівні мовленнєвої активності здобувачів. Скажімо, PPP-метод передбачає різні презентації, практики та продукування мовного матеріалу, що сприяє структурованості та поступовості формування лексичних навичок.

Серцевиною ж TBL-методу є організація навчання через виконання комунікативних завдань у значущих для іншомовних студентів мовленнєвих ситуаціях (Мелекесцева, 2025).

Для того, щоб визначити прийнятні для відповідного контингенту методи навчання лексики, насамперед належить дослідити цю лексику з лінгвістичної точки зору і виявити її специфіку, яка наразі полягає у такому:

1. Лексика – це система взаємозв'язних і взаємодіючих одиниць.
2. Лексика тісно пов'язана з іншими рівнями мови, зокрема, з граматикою, морфологією та синтаксисом.
3. Змістовий бік слова має складну семантичну структуру, котра являє собою діалектичну єдність семантичних компонентів.
4. Вираженням системності лексики є семантичні поля.

Специфіка лексики визначає методи й принципи її опису. Головним принципом опису є логічно-семантичний, а основними методами реалізації цього принципу є метод дистрибутивний і метод компонентного аналізу. Дистрибутивний метод дозволяє визначити сполученість слів, їхні синтагматичні зв'язки. Як правило, він доповнюється методом компонентного аналізу, що дозволяє описати парадигматичні зв'язки між словами. Обидва методи дозволяють виявити лексико-граматичні групи (ЛСГ) та семантичні поля.

Залежність між об'єктом опису та методом, з одного боку, і цілями опитування, з іншого, – визначає другий принцип опитування лексики, що застосовується до іноземної мови – принцип обліку й прогнозування труднощів. На цьому принципі заснована методична типологія слів. Під методичною типологією слів слід розуміти встановлення типів слів з позиції тих труднощів, які вони викликають при засвоєнні. Завдання методичної типології лексики іноземної мови – це створення умов, при яких відбувається зниження ступеня засвоєння лексики з метою відібрати групи слів за лінгвістичними типами, визначаючи характер труднощів їхнього засвоєння та забезпечити таку

організацію і презентацію лексики, що дозволила б приділити більше уваги труднощам, які виникають у процесі засвоєння та вживання слів.

Можна виділити такі ступені труднощів при засвоєнні лексичних одиниць:

1. Труднощі, пов'язані з вимовою та написанням слів (орфоепією, графікою та орфографією).

2. Труднощі, пов'язані з семантикою слів (полісемією, омонімією, синонімією, паронімією)

3. Труднощі з граматичним оформленням слова, його словоутворювальною структурою

4. Труднощі, пов'язані з функціонуванням слова у процесі мовлення.

Основні труднощі при засвоєнні лексичних одиниць спричиняє негативний вплив слів рідної мови, а також ефект негоці засвоєних раніше слів, тобто наслідки явища міжмовної та внутрішньомовної інтерференції. Передбачення труднощів уможлиблюється завдяки прогностичному і практичному аналізу традиційних помилок у мовленні іноземних студентів. До них належать:

1. Помилки, викликані інтерференцією афіксів – *відкрити телевізор* (включити), *дати світло* (увімкнути), *уплакані очі* (заплакані), *задзвонити по телефону* (зателефонувати).

2. Помилки, викликані інтерференцією в полісемії – *дивитися гру в театрі* (переглядати театральну виставу).

3. Помилки на основі лексико-семантичної інтерференції – *писальний папір* (письмовий папір), *коричневі очі* (карі очі), *висока старість* (глибока старість), *чорне вугілля* (кам'яне вугілля).

4. Помилки, викликані внутрішньомовною синонімією – *купити пляшку варення* (купити банку варення), *паперовий стаканчик* (паперова склянка).

5. Помилки, викликані внутрішньомовною інтерференцією у сфері паронімії – *квітовий магазин* (квітковий магазин).

6. Помилки, пов'язані з деформацією формальної сторони слова – *талірка* (тарілка), *шпагаття* (спагетті), *каласір* (керосин).

Досвід вивчення комунікативного значення наведених типових помилок показує, що великого значення мало би розмежування труднощів засвоєння з точки зору рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності. Таке розмежування могло б сприяти розробці більш раціональної та цілеспрямованої системи вправ, які призначені для засвоєння обов'язкового обсягу лексичних одиниць, достатнього для стартового етапу спілкування. Цю проблему викладачеві належить неодмінно враховувати, оскільки для подальшого успіху в навчанні лексики особливо важливими, на наш погляд, є дві умови: а) знання теорії лексики, принципів і способів словотворення, тощо); володіння методикою навчання лексики з опорою на методичну теорію та на практичні професійні уміння педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляєва, О. М. (2021). Когнітивні стратегії навчання фахової іншомовної лексики. Полтавський державний медичний університет. [https://repository.pdmu.edu.ua > download](https://repository.pdmu.edu.ua/download)
2. Борщовецька, В. Д. (2004). Навчання студентів-економістів англійської фахової лексики: дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Борщовецька Валентина Дмитрівна. К. 208 с.
3. Мелекєсцева, Наталія. (2025). Сучасні методи навчання іншомовного лексичного матеріалу в початковій школі. https://www.researchgate.net/publication/397451568_Sucasni_metodi_navcanna_insomovnogo_leksicnogo_materialu_v_pocatkovij_skoli